

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПЛКИ
„ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ”
КАФЕДРА ПРАВОЗНАВСТВА**

**ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з навчальної дисципліни „ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО”
підготовки бакалавра спеціальності 081 «Право»**

Розглянуто та схвалено
на засіданні кафедри
правознавства
31 травня 2016 року
протокол № 10
Зав. кафедри
_____ проф. Лаврик Г.В.

МОДУЛЬ 1.
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.
ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

Тема 1. Цивільне право в системі права України. Джерела цивільного права

Ситуаційне завдання № 1.

Пан Дрейфус вирішив продати квартиру в будинку ЖБК, в якій він мешкав, пану Остен-Бакену. Нотаріус, до якого вони звернулися, заявив пану Дрейфусу, що той неправі цього зробити, бо вона належить на праві власності не йому, а ЖБК, членом якого він є. Заперечуючи проти цього, пан Дрейфус заявив, що він повністю сплатив вартість квартири ще у 1988 р. і відповідно до ст. 15 Закону України «Про власність» став її власником. Нотаріус погодився з тим, що особа, яка повністю сплатила вартість квартири, набуває право власності на неї, але це стосується лише випадків, коли внески сплачувалися після набрання чинності цим Законом, тому на випадок з паном Дрейфусом зазначене правило не розповсюджується.

Поясніть дію актів цивільного законодавства у часі, просторі і щодо кола осіб.

Ситуаційне завдання № 2.

У фотоательє «Камо грядеши» звернувся пан Карамазов з вимогою про вилучення з торговельної мережі художньої фотографії з його зображенням, відзначивши, що заперечує проти розповсюдження фотографії, бо вважає її невдалою. Як пояснив пан Карамазову його адвокат Бомзе, відповідно до ст. 303 ЦК України особисті папери, в тому числі фотографії фізичної особи, є її приватною власністю. Ознайомлення з особистими паперами, їх використання, зокрема шляхом опублікування, допускаються лише за згодою фізичної особи, якій вони належать. Тому для розповсюдження фотографії необхідна його згода. Керівництво «Камо грядеши» відповіло, що воно має авторське право на художню фотографію з зображенням пана Карамазова. Останній позував ательє за плату, а отже, надав свою згоду на її тиражування. Відповідно до ст. 308 ЦК України фотографія, як і будь-який інший художній твір, на якому зображено фізичну особу, може бути розповсюджена без його згоди. Якщо пан Карамазов хоче вилучити фотографію з продажу, він зобов'язаний відшкодувати фотоательє пов'язані з цим збитки.

Поясніть правила співвідношення загальних та спеціальних норм.

* * *

Тема 3. Цивільне правовідношення

Ситуаційне завдання № 3.

Пан Талмудовський пред'явив позов до готелю «Марсель» про відшкодування вартості речей (пальто, костюму та електробритви), які були вкрадені під час його проживання в готелі. Готель «Марсель» заперечував проти позову, посилаючись на те, що пан Талмудовський відповідно до розпорядження адміністрації готелю повинен був здати свої речі на зберігання в камеру схову, яка працює цілодобово. В іншому випадку адміністрація не несе відповідальності за зникнення речей. Крім цього, адміністрація готелю «Марсель» послалась на Правила проживання в готелях м. Харкова, що були затверджені головою обласної державної адміністрації, в яких зазначено, що готель не відповідає за втрату речей, не зданих до камери схову.

Пан Талмудовський звернув увагу суду на те, що розпорядження адміністрації готелю «Марсель» та Правила проживання в готелях м. Харкова не є актами цивільного законодавства. Крім цього, вони суперечать ст. 975 ЦК України, відповідно до якої готель відповідає за схоронність речей, внесених до готелю особою, яка проживає в ньому.

Визначте систему цивільного законодавства. Поясніть правила співвідношення законів та підзаконних нормативних актів. Чи зміниться рішення завдання, якщо Правила проживання в готелях м. Харкова були затверджені рішенням Харківської міської ради?

* * *

Тема 4. Фізична особа як суб'єкт цивільного правовідношення

Ситуаційне завдання № 4.

Гончаренко здійснювала приватну нотаріальну діяльність. Її брат, один із засновників товариства з обмеженою відповідальністю «Надія» (далі – ТОВ), запропонував їй працювати в ньому юристом, на що Гончаренко погодилась і стала до роботи.

Дізнавшись про це, прокурор району висунув вимогу про звільнення Гончаренко з роботи у ТОВ на підставі того, що нотаріуси не мають права займатися підприємницькою діяльністю. На це Гончаренко відповіла, що, по-перше, вона працює за трудовим договором у ТОВ, а отже, підприємницькою діяльністю не займається. По-друге, у зв'язку з тим, що вона є приватним, а не державним нотаріусом, на неї не поширюються вимоги заборони, і взагалі, заборона працівникам нотаріату займатися підприємницькою діяльністю є обмеженням їх цивільної правоздатності.

Який обсяг правоздатності фізичної особи?

Ситуаційне завдання № 5.

Тринадцятирічний Сашко за участь у телевізійних передачах отримав винагороду у сумі 100 грн. За ці гроші він купив маркер (7 грн) і електронний калькулятор (80 грн). Батьки Сашка вирішили, що він нерозумно витратив гроші, оскільки в сім'ї є вже декілька маркерів і калькулятор. Вони віднесли покупки до крамниці, вимагаючи від директора повернення грошей. Директор відмовився задовольнити їх вимогу, пояснюючи це тим, що хлопчик зробив покупки за власні гроші, якими малолітні особи вправі розпоряджатися самостійно.

Надайте визначення дрібного побутового правочину.

Ситуаційне завдання № 6.

Віктор навчався в коледжі. При виплаті стипендії касир запропонував йому придбати білет грошово-речової лотереї. На цей білет випав виграш – пральна машина вартістю 5 000 грн. Не порадившись з батьками, Віктор отримав всю суму виграшу і придбав акції акціонерного товариства «Куп'янський молочно-консервний комбінат». Через деякий час батьки Віктора дізнались про це, а також про те, що курс придбаних ним акцій різко впав, і звернулись за порадою до адвоката. Адвокат, з'ясувавши, що Віктору виповнилось 14 років після придбання ним акцій, порекомендував батькам Віктора звернутися з позовом до суду про визнання укладених ним договорів недійсними.

Чи правильну раду дав адвокат? Який обсяг часткової та неповної цивільної дієздатності фізичної особи?

Ситуаційне завдання № 7.

Середній заробіток 17-річного Алексеєва, який працював в акціонерному товаристві, складав 2 000 грн на місяць. Він вирішив придбати смартфон HTC, а для цього продати свій мобільний телефон Nokia. Алексеєв продав телефон покупцеві, який зобов'язався заплатити через 10 днів необхідну суму грошей. Дізнавшись про цей правочин, мати Алексеєва заявила вимогу про визнання його недійсним і повернення мобільного телефону. При цьому вона вказала, що такий договір суперечить інтересам її сина, оскільки той взагалі може не отримати грошей від покупця. Покупець заявив, що мати не може втручатися в справи свого сина, бо той працює, а телефон був куплений останнім за власні кошти і є його приватною власністю.

Який обсяг неповної цивільної дієздатності? За яких умов фізичній особі, яка не досягла 18 років, може бути надана повна цивільна дієздатність?

Ситуаційне завдання № 8.

16-річний Андрій уклав трудовий договір і почав працювати у товаристві з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ). Через кілька місяців до директора ТОВ прийшов батько Андрія і сказав, що син нерозумно витрачає свій заробіток – купує дуже дорогі речі, відвідує кафе та більярдну. У той же час сім'я знаходиться в скрутному матеріальному становищі, оскільки окрім Андрія є ще двоє малолітніх дітей, а мати Андрія непрацездатна за станом здоров'я. Директор з розумінням поставився до проблеми сім'ї і розпорядився видавати Андрію на руки лише частину зарплати, а решту видавати його батькам.

Чи правильно зробив директор?

Ситуаційне завдання № 9.

Леонов продав своєму знайомому Демиденку фотоапарат за 800 грн. Наступного дня до Демиденка звернулася дружина Леонова, яка пояснила, що її чоловік обмежений у дієздатності внаслідок зловживання спиртними напоями і тому не мав права самостійно укладати правочин, а вона не давала згоди на його укладення. Демиденко зауважив, що від Леонова він дізнався, що той виграв фотоапарат за лотерейним білетом і може самостійно ним розпоряджатися.

Які підстави та правові наслідки обмеження цивільної дієздатності фізичної особи?

Ситуаційне завдання № 10.

Громадянин України Вороненко уклав 3-місячний контракт з американською будівельною компанією і виїхав на роботу до Нью-Йорка. Під час трагедії, що сталася 11 вересня 2001 р., Вороненко, за свідченням працівників компанії, знаходився на 81 поверсі Всесвітнього торговельного центру, де виконував роботи в одному з офісів компанії «Майкрософт». Після трагедії він більше не телефонував своїй дружині. На її запити уряд США повідомив, що серед поранених, а також загиблих Вороненка не знайдено. Дружина Вороненка звернулася до суду з заявою про встановлення факту смерті її чоловіка, оскільки їй і дітям повинна бути призначена пенсія у зв'язку з втратою годувальника. Також це необхідно для отримання страхової суми за договором особистого страхування, що був укладений її чоловіком.

У чому полягає різниця між встановленням факту смерті та оголошенням фізичної особи померлою?

Ситуаційне завдання № 11.

Кредитори фізичної особи – підприємця звернулись в юридичну консультацію з наступними питаннями: чи несе останній відповідальність як підприємець за договорами, укладеними ним до реєстрації у статусі підприємця? Чи застосовуються нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб до підприємницької діяльності фізичних осіб? Чи може фізична особа – підприємець бути визнана банкрутом і які правові наслідки цього? На яке майно може бути звернено стягнення за боргами фізичної особи – підприємця? Слід врахувати, що за місяць до звернення кредиторів з позовом до господарського суду підприємець подарував автомобіль «Toyota-Samgu», а також котедж своїй дружині.

Чи може на це майно бути накладено арешт з метою забезпечення позову? Надайте відповіді на питання.

Ситуаційне завдання № 12.

Між подружжям Феніних склалися неприязні стосунки. У вересні 2008 р. чоловік виїхав до м. Одеси на постійне місце проживання, а в листопаді цього ж року прислав дружині листа з м. Луганська. Більше жодних повідомлень від нього не надходило. У березні 2012 р. дружина звернулася до суду з заявою про оголошення її чоловіка померлим, що і було зроблено. Одержавши свідоцтво про право на спадщину, Феніна продала майно, яке належало чоловікові на праві приватної власності (одяг, стереосистему, автомобіль «Опель-Астра»), а шкіряний плащ подарувала своєму братові. Крім цього, вона продала будинок, перебудований подружжям під час сумісного проживання. Інше майно чоловіка (золотий годинник, колекцію монет) вона зберегла. Через деякий час Феніна вийшла заміж. У листопаді 2012 р. Фенін повернувся, пояснивши свою відсутність тим, що довгий час тяжко хворів і не хотів обтяжувати жінку клопотами. Після розмови з колишньою дружиною він звернувся до прокуратури з вимогою скасувати рішення суду про оголошення його померлим, вважаючи, що суд виніс рішення незаконно, а також заявив позов про повернення автомобіля, будинку, стереосистеми, шкіряного плаща до тих осіб, що їх придбали, а до колишньої дружини позов про повернення збережених нею речей і виплати вартості майна, яке нею було відчужене, але власників якого знайти не вдалося.

Які правові наслідки появи фізичної особи, оголошеної померлою?

Ситуаційне завдання № 13.

Татарченко придбав у магазині музикальних інструментів концертний рояль. Наступного дня до директора магазину прийшла його дружина з вимогою прийняти рояль назад і повернути отриману магазином грошову суму. При цьому вона пояснила, що чоловік хворіє на шизофренію, перебуває на обліку у психоневрологічному диспансері, а вона найближчим часом збиралася звернутися до суду із заявою про визнання його недієздатним. Продавець, який оформляв купівлю рояля, повідомив, що поведінка Татарченка не свідчила про його психічні вади. Навпаки, останній при випробуванні інструмента виконав на високому професійному рівні декілька технічно складних уривків із творів Бетховена і Чайковського. На це дружина Татарченка надала медичну довідку, в якій зазначалось, що Татарченко протягом кількох років страждає періодичними нападами шизофренії, які за останні місяці почастишали, але в проміжках між ними він здатний усвідомлювати свої дії і керувати ними.

Чи є підстави для визнання правочину недійсним?

Тема 6. Юридична особа як суб'єкт цивільного правовідношення. Окремі види юридичних осіб

Ситуаційне завдання № 14.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Обрій», акціонерне товариство «Зірочка», що складається з однієї особи, а також фізичні особи Добrivечір, Суниця та Вовк вирішили створити господарське товариство, основною діяльністю якого буде виробництво будівельних матеріалів. Засновників цього товариства цікавить низка питань: чи можуть вони створити господарське товариство у формі акціонерного товариства (далі – АТ)? Якого типу АТ вони можуть створити? Чи можна з часом змінити тип АТ, і чи буде це вважатися його перетворенням? Чи потрібно їм укласти між собою договір, і якщо потрібно, то які його форма і зміст? Які етапи створення АТ? Чи несуть засновники АТ відповідальність перед третіми особами за зобов'язаннями, що виникли до реєстрації АТ, і яка ця відповідальність? В яких випадках АТ буде нести відповідальність за зобов'язаннями засновників, що пов'язані з його створенням? Які потрібні установчі документи АТ, та який їх зміст? Як утворюється статутний капітал АТ, як відбувається його збільшення та зменшення? Які права та обов'язки акціонерів? Які органи управління створюються в АТ, і які їх функції? Який орган АТ здійснює захист прав акціонерів?

Дайте відповіді на питання. У яких ще формах можуть створюватися підприємницькі товариства?

Ситуаційне завдання № 15.

Непідприємницьке товариство громадське об'єднання «Допомога», керуючись ст. 86 ЦК України, прийняло рішення:

а) про здійснення безпосередньо підприємницької діяльності, зокрема про ремонт та технічне обслуговування інвалідних візків;

б) про створення товариства однієї особи «Сприяння», діяльність якого передбачала торгівлю сільськогосподарською продукцією.

Державна фіскальна служба (ДФС), здійснюючи перевірку діяльності «Допомоги», вказала на незаконність указаних дій, зазначивши, що об'єднання не має права займатись будь-яким видом підприємницької діяльності, доки не буде внесено змін до статуту, а товариство «Сприяння» має право займатись лише тим видом підприємницької діяльності, який відповідає меті (цілям) об'єднання та сприяє її досягненню.

Голова керівного органу об'єднання, заперечуючи проти висновків ДФС, вказав, що «Допомога» займається підприємницькою діяльністю з метою отримання додаткових коштів, які планується розподіляти між засновниками-інвалідами. Але в подальшому об'єднання не проти внести зміни до статуту та вказати певні види підприємницької діяльності в якості своїх безпосередніх. Щодо товариства «Сприяння», то об'єднання погодилося провести його ліквідацію в зв'язку з невідповідністю напрямів діяльності вимогам законодавства.

Голова керівного органу хоче також з'ясувати, чи зможуть засновники-інваліди у випадку добровільного припинення діяльності об'єднання розподілити між собою її майно.

Які питання виникають із завдання? Проаналізуйте доводи кожної зі сторін та встановіть обсяг правоздатності кожної юридичної особи.

Ситуаційне завдання № 16.

Власники квартир у будинку № 8 по вул. Квітучій прийняли рішення про створення об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (далі – ОСББ) «Рідна хата». Не маючи досвіду у створенні непідприємницького товариства, вони звернулися до юриста з проханням надати консультацію по наступних питаннях: чи мають право вони створити ОСББ, якщо одна з квартир належить на праві власності юридичній особі? Який установчий документ цього непідприємницького товариства? Чи має право ОСББ «Рідна хата» займатися підприємницькою діяльністю? Які є органи управління в ОСББ?

Чим відрізняється непідприємницьке товариство від підприємницького? Дайте роз'яснення власникам квартир від імені юриста.

Ситуаційне завдання № 17.

ТОВ «Світ» прийняло рішення про припинення своєї діяльності шляхом приєднання до АТ «Сонечко». Кредитори ТОВ не були повідомлені про це належним чином, а дізналися про це із засобів масової інформації. Зобов'язання ТОВ перед ними не були виконані, у зв'язку з чим вони понесли чималі збитки та звернулися до правонаступника. АТ «Сонечко» пояснило, що в передавальному акті та розподільчому балансі не міститься інформації про борги ТОВ «Світ», тому відповідати за боргами останнього воно відмовляється.

Який порядок припинення юридичних осіб передбачається ЦК України та його правові наслідки? Чи повинно АТ «Сонечко» відповідати перед кредиторами ТОВ «Світ»?

* * *

Тема 7. Об'єкти цивільних правовідносин

Ситуаційне завдання № 18.

Для здійснення самозахисту сімнадцятирічний Варивода мав намір у спеціалізованій крамниці купити собі газовий пістолет, а своїй чотирнадцятирічній сестрі – газовий балончик. Продавець магазину відмовив Вариводі в укладенні договорів на тій підставі, що, по-перше, покупець є неповнолітнім, а по-друге, газова зброя – об'єкт, обмежений у цивільному обороті.

Визначте правовий режим спеціальних засобів самозахисту.

Ситуаційне завдання № 19.

Після смерті Нестеренка залишилося майно, що йому належало на праві приватної власності, до складу якого входили гараж у кооперативі «Віраж», золота каблучка (вартістю у десять мінімальних заробітних плат), мисливська рушниця, газовий пістолет, вексель на суму 100 000 грн, ощадна книжка на пред'явника на суму сто мінімальних заробітних плат.

Які з цих об'єктів відносяться до обмежених у цивільному обороті? Визначте правовий режим вказаних об'єктів.

Ситуаційне завдання № 20.

Подружжя під час перебування у шлюбі набуло права спільної сумісної власності на житловий будинок, автомобіль «Таврія», а також меблевий гарнітур відомої закордонної фірми та інші речі. До складу меблевого гарнітура входили стіл, стільці, шафа та інші меблі. У справі про розлучення і поділ майна жінка наполягала на пе-

редачі їй у приватну власність житлового будинку, оскільки той оформлений на її ім'я, а чоловікові пропонувала передати автомобіль «Таврія», бо технічний паспорт оформлений на його ім'я. Чоловік, не заперечуючи проти передання йому автомобіля, виказав згоду на компенсацію йому різниці у вартості будинку та автомобіля меблевим гарнітуром. Дружина ж наполягала на поділі меблевого гарнітура.

Визначте особливості класифікації речей на подільні та неподільні.

Ситуаційне завдання № 21.

Фермер Сімко за договором зберігання передав до елеватора 50 т пшеничного зерна II сорту загальною вартістю 20 000 грн. Окремий договір був укладений на зберігання 2 т зерна пшениці твердих сортів, яке він закупив на насіння за кордоном на сільськогосподарській виставці. Вказане сортове зерно він мав намір засіяти і згодом замінити культивовані ним вітчизняні сорти пшениці. Вартість цього зерна в договорі вказана втричі вищою біржовою вартістю вітчизняного пшеничного зерна II сорту. Внаслідок різних суб'єктивних та об'єктивних причин (тепла зима, постійна вологість повітря, дах складу, що протікає) до весни зерно попріло і втратило придатність для використання за призначенням. Комісія районного управління сільського господарства на підставі лабораторних аналізів з'ясувала, що зерно придатне тільки на фуражні цілі та вартість його знизилась у декілька разів. Сімко зажадав від керівництва складу повернення зерна обох видів належної якості та кількості.

У чому головна відмінність між речами, визначеними родовими та індивідуальними ознаками?

Ситуаційне завдання № 22.

Андросов набув права власності на іменні акції публічного акціонерного товариства «Харківський м'ясокомбінат» (далі – ПАТ) при їх розповсюдженні шляхом відкритої підписки, а також на випущені ПАТ облигації. Вважаючи їх подальше утримання небажаним, він вирішив їх продати, однак, не знайшовши покупців на вказані акції та облигації, звернувся до керівництва ПАТ з вимогою викупити у нього ці цінні папери. Керівництво ПАТ відмовилось. Тоді Андросов звернувся до суду з проханням зобов'язати керівництво ПАТ викупити належні йому акції та виплатити дивіденди у натуральному вигляді (продукцією ПАТ) за весь період знаходження у нього акцій, мотивуючи це тим, що дивіденди ПАТ нараховувались, але не виплачувались. Стосовно облигацій його вимога полягала у достроковому їх погашенні з виплатою вказаних у них грошових сум та процентів, виплата яких відповідно до умов їх випуску передбачалась наприкінці строку їх обігу. У позовній заяві Андросов просив суд за рахунок коштів ПАТ компенсувати йому різницю вартості акцій на момент набуття прав на них шляхом відкритої підписки та на момент розгляду позовної заяви. Відповідно до виписки із біржової котировки вартість належних Андросову акцій зменшилась порівняно з номінальною вдвічі.

Визначте особливості правового режиму акцій та облигацій серед об'єктів цивільних прав.

Ситуаційне завдання № 23.

Щербаченко – засновник товариства однієї особи «Карт» (далі – товариство), яке займалося виробництвом гіпсокартону, склав заповіт, у якому заповідав товариство своєму сімнадцятирічному племіннику Андрію, який вже декілька років допомагав йому у веденні справ. Після смерті Щербаченка на товариство заявила вимоги його жінка, вказуючи, що воно підлягає поділу як спільно нажите майно. Батько Андрія

як його законний представник заперечував проти позову, мотивуючи це тим, що товариство є суб'єктом, а не об'єктом права, тому не підлягає поділу.

Дайте поняття єдиного майнового комплексу як об'єкта цивільних прав. У чому специфіка такого об'єкта цивільних прав, як частка в статутному капіталі товариства?

Ситуаційне завдання № 24.

Відповідно до договору купівлі-продажу приватне акціонерне товариство «Метан» (далі – ПрАТ) передало товариству з обмеженою відповідальністю «Зовніекспотранс» (далі – ТОВ) свою продукцію на суму 1000 мінімальних заробітних плат. За умовами договору ТОВ повинно було протягом 10 днів з моменту передачі продукції оплатити її вартість. Порушуючи умови договору, ТОВ відмовилось здійснити оплату переданої йому продукції. Свою відмову від виконання договірних зобов'язань воно мотивувало складним фінансовим становищем та відсутністю коштів на його рахунках. Голова правління ПрАТ заявив позов до ТОВ, у якому просив господарський суд стягнути вартість поставленої ТОВ продукції у доларах США, які є на рахунку відповідача. З метою забезпечення позову позивач просив господарський суд винести ухвалу про накладення арешту на грошові кошти відповідача в іноземній валюті.

У чому особливість такого об'єкта цивільних прав, як валютні цінності?

* * *

Тема 8. Здійснення та захист цивільних прав, відповідальність. Цивільно-правові строки і терміни, позовна давність

Ситуаційне завдання № 25.

Після смерті Ткачука відкрилася спадщина (квартира у м. Харкові), на яку могли претендувати як спадкоємці за законом першої черги його дружина, дві доньки, які проживали разом із спадкодавцем, та син, який мешкав в іншій державі. Через три місяці після смерті чоловіка дружина звернулася до нотаріальної контори з заявою про прийняття спадщини. Одна донька відмовилася від прийняття спадщини на користь матері. Від другої доньки та сина ніяких заяв до нотаріальної контори не надходило протягом шестимісячного строку, встановленого для прийняття спадщини (ст. 1270 ЦК України).

Які існують способи здійснення суб'єктивних цивільних прав? За допомогою яких дій і в якій строк може відбуватися здійснення цивільних прав у спадкових право відносинах при прийнятті спадщини? Чи може бути здійснене суб'єктивне цивільне право шляхом пасивної поведінки?

Ситуаційне завдання № 26.

Березіна уклала договір купівлі-продажу своєї трикімнатної квартири, що знаходилася у будинку, розташованому в центрі м. Харкова. Через деякий час прокурор звернувся до районного суду з позовом про визнання договору купівлі-продажу квартири недійсним. Як з'ясувалося, Березіна мала чотирьох неповнолітніх дітей, яких вона при подачі документів на приватизацію не вказала як таких, що мешкають з нею в квартирі, а зазначила, що вони проживають у її матері в селищі поблизу м. Харкова. Після того, як Березіна в результаті приватизації стала єдиним власником квартири, вона продала її Кривкову.

Чи можна вважати права (інтереси) дітей Березіної порушеними? Чи має право прокуратура здійснювати їх захист? Якщо так, то які способи захисту вона може застосувати в цій ситуації? Наведіть приклад, коли порушується не право, а інтерес.

Ситуаційне завдання № 27.

Міронов та Гришина отримали у спадщину від свого батька право власності на однокімнатну квартиру. Оскільки ні у Міронова, ні у Гришиної належного на праві власності житла не було, кожний з них вирішив заселитися в однокімнатну квартиру, відмовляючись поступатися іншому. В результаті цього в однокімнатній квартирі почала проживати Гришина зі своїм чоловіком та Міронов. Гришина та її чоловік створили Міронову обстановку неможливості проживання під одним дахом: постійно пиячили, користувалися речами Міронова без його дозволу, в квартирі часто були присутні сторонні люди. Через місяць після такого спільного проживання Міронов змушений був знову винаймати кімнату в гуртожитку і звернутися до суду з такими вимогами: зобов'язати Гришину на підставі ч. 2 ст. 364 Цивільного кодексу України виплатити йому грошову компенсацію за його частку у праві спільної часткової власності на квартиру, а також відшкодувати збитки, які дорівнюють розміру плати за користування кімнатою в гуртожитку. В суді Гришина заявила, що грошей у її сім'ї ледь вистачає на проживання і немає на відшкодування збитків. Тоді Міронов запропонував продати квартиру, а гроші поділити навпіл, на що Гришина також не погодилася, адже за отриману від продажу суму вона не зможе придбати житло, придатне для проживання.

Чи можна вважати права (інтереси) Міронова порушеними? Чи правильно Міроновим обрано способи захисту? Чим порушення прав відрізняється від їх невизнання чи оспорювання (наведіть відповідні приклади)?

Ситуаційне завдання № 28.

ТОВ «Клінінг», рекламуючи на телебаченні свій новий чистячий засіб «Родео», порівнювало його із чистячим засобом «Актив» свого основного конкурента ТОВ «Забота» на відповідному ринку, стверджуючи, що якість засобу під назвою «Родео» набагато краща, ніж засобу «Актив», при цьому вартість першого нижча останнього. Крім того, у рекламі було обіцяно: «якщо не буде результату – ми повернемо вам гроші у розмірі 110 %!». Після запуску відповідної реклами обсяг продажів ТОВ «Забота» значно впав, постійні покупці відмовилися від придбання його продукції. У результаті цього ТОВ «Забота» понесло значні збитки. Крім того, незважаючи на надані рекламні обіцянки, ТОВ «Клінінг» відмовляло в поверненні грошей споживачам на підставі того, що то була лише реклама, а при придбанні товару подібних зобов'язань виробник на себе не брав.

Які основні засади здійснення суб'єктивних цивільних прав? Чи можна вважати права (інтереси) ТОВ «Забота» порушеними? Чи можна вважати права (інтереси) споживачів продукції ТОВ «Клінінг» порушеними? Якщо так, то за допомогою яких способів захисту вони можуть бути захищені?

Ситуаційне завдання № 29.

Круглова уклала договір побутового підяду на ремонт свого холодильника з фізичною особою-підприємцем Петровим. У договорі було зазначено, що ремонт буде здійснено протягом одного місяця. За згодою сторін у договір був внесений пункт, відповідно до якого усі спори між контрагентами мають вирішуватися лише шляхом переговорів без звернення до суду. Після того, як пройшло три місяці з моменту ук-

ладення договору, а холодильник не був відремонтований, Круглова звернулася з позовом до суду.

Чи втратила Круглова право на судовий захист? Які способи захисту порушеного права можуть бути застосовані Кругловою? Чи змінилося б рішення, якби в договорі було зазначено: «Сторона договору, яка вважає свої права порушеними, отримує право на судовий захист виключно тоді, коли сторони не змогли вирішити спір у претензійному порядку»?

Ситуаційне завдання № 30.

Лукашин уклав у простій письмовій формі договір купівлі-продажу комп'ютера з ТОВ «Дніпро» (далі – ТОВ) із розстроченням оплати на один рік. Через три місяці він продав комп'ютер Кравченку та звільнився з роботи. ТОВ звернулося до нотаріуса з проханням вчинити виконавчий напис на договорі купівлі-продажу у кредит для стягнення заборгованості з Лукашина у безспірному порядку. Нотаріус відмовив у вчиненні виконавчого напису. ТОВ звернулося до суду за захистом свого права.

Дайте юридичну оцінку дії нотаріуса. Які умови і порядок вчинення виконавчих написів нотаріусами України? Які способи захисту порушених прав ТОВ «Дніпро»?

* * *

Тема 9. Правочини

Ситуаційне завдання № 31.

Феоктистов та Першин вирішили укласти договір купівлі-продажу будматеріалів на суму, що перевищує в п'ять разів розмір неоподаткованого мінімуму доходів фізичних осіб, з розстроченням оплати товару на 14 місяців від дня укладення договору. При цьому в них виникла суперечка щодо форми цього договору. Першин вважає, що цей договір не може укладатися в усній формі, оскільки згідно зі ст. 206 ЦК України він не є договором, що повністю виконується сторонами в момент його вчинення. Феоктистов виходить з того, що відповідно до ст. 208 ЦК України письмова форма договору між фізичними особами необхідна лише тоді, коли він укладається на суму, що перевищує не менше як у 20 разів розмір неоподаткованого мінімуму доходів фізичних осіб. Він не згоден з тим, що цей договір не є таким, що повністю виконується сторонами в момент його вчинення, оскільки в ст. 694 ЦК України закріплено правило про те, що з моменту передання товару і до його оплати, товар, проданий у кредит, визнається таким, що перебуває у заставі в продавця для забезпечення виконання покупцем його обов'язку щодо оплати товару.

В якій формі повинен бути укладений правочин?

Ситуаційне завдання № 32.

Арістов, який є власником дачного будинку у м. Чорноморську, 10 березня склав з Івкіною договір оренди будинку строком на шість місяців. У договорі була встановлена щомісячна орендна плата у розмірі 200 грн за місяць. При цьому в день складання договору Івкіна сплатила Арістову аванс у розмірі 200 грн, а решту зобов'язалась сплатити після закінчення строку дії договору. Крім того, в договорі було обумовлено, що права й обов'язки сторін припиняються, якщо в період між 20 і 30 червня до Арістова в м. Чорноморськ приїде його син з родиною у відпустку. Фактично Івкіна почала користуватися будинком 20 травня. Син Арістова з родиною приїхав до батька 2 липня. Івкіна, посилаючись на умови договору, відмовилась звільнити орендований будинок. Син Арістова пояснив батькові, що затримався з приї-

здом у зв'язку з отриманням від нього телеграми про тяжку хворобу брата, що мешкає у Москві. Отримавши телеграму, син Арістова змушений був заїхати в Москву, але там дізнався, що брат вже тиждень знаходиться за кордоном у відрядженні. При цьому він з'ясував, що телеграму надіслав не батько Арістова, а Федірко на прохання Івкіної. У зв'язку з викладеним, Арістов звернувся до суду з позовом про звільнення Івкіною орендованого будинку та сплати нею орендної плати у повному обсязі.

Івкіна пояснила, що вимог Арістова про звільнення будинку не визнає, оскільки умова, про яку йшлося в договорі, не настала. Крім того, вона вважає, що повинна сплачувати орендну плату лише з 20 травня, тобто з дня, коли вона фактично почала користуватися будинком.

Надайте правову характеристику правочину зі скасувальною обставиною.

Ситуаційне завдання № 33.

Приватне акціонерне товариство «Луч» – постачальник (далі – ПрАТ) та товариство з обмеженою відповідальністю «Простір» (далі – ТОВ) уклали договір про реалізацію останнім товару, який надійде від постачальника. У договорі зазначалося, що оплата товару здійснюється ТОВ протягом 30 днів. За 20 днів після отримання товару ТОВ реалізувало лише його частину і перерахувало суму від його реалізації постачальнику з урахуванням винагороди, яка належала йому. ПрАТ звернулося до господарського суду про сплату ТОВ решти суми від реалізації товару та відшкодування збитків. Директор ТОВ, заперечуючи проти цього, пояснив, що розцінює цей договір як договір комісії, згідно з яким зобов'язаний перераховувати суми через 30 днів після реалізації, а не через 30 днів після укладення договору, що, на його думку, й становить відмінність договору на реалізацію від договору купівлі-продажу. ТОВ звернулося до господарського суду з зустрічним позовом про тлумачення змісту цього договору і визнання його недійсним у разі, якщо суд зробить висновок, що він не є договором комісії. Підставою для визнання договору недійсним, на думку ТОВ, є помилка в обставинах, які мають істотне значення.

Які існують правила тлумачення змісту правочину? Поясніть недійсність правочинів, вчинених під впливом помилки.

Ситуаційне завдання № 34.

Леонідова та Фетисов 10 жовтня уклали в простій письмовій формі договір доручення (ст. 1000 ЦК України). На виконання цього договору Фетисов зобов'язався придбати у власність Леонідової комплект певних старовинних речей в строк, що не перевищує двох місяців, та за суму не більше 3000 грн. Зазначена сума грошей була передана 10 жовтня Леонідовою Фетисову з видачею останнім боргової розписки. 25 жовтня Леонідовій стало відомо, що 12 жовтня цього ж року Фетисов передав 3000 грн Альошину за договором позики (ст. 1046 ЦК України) під проценти строком на один місяць. Вважаючи, що предметом договору позики є гроші, передані нею Фетисову для виконання договору доручення і власником яких вона продовжує бути, Леонідова звернулася до Фетисова з повідомленням про те, що вона в односторонньому порядку розриває договір доручення за мотивом втрати довіри і вимагає негайно повернути їй 3000 грн. Крім того, вона повідомила, що буде вимагати визнання недійсним договір позики, укладений між Фетисовим та Альошиним, оскільки його зміст суперечить закону. Це протиріччя, на її думку, полягає в тому, що оскільки позикодавець передає іншій стороні договору позики гроші у власність, то і він сам мусить бути власником цих грошей.

Фетисов у відповідь на повідомлення Леонідової заперечив наступне. По-перше, на його думку, Леонідова не може розривати договір доручення в односторонньому порядку згідно зі ст. 525 ЦК України, враховуючи ще й те, що в самому договорі доручення міститься умова, що сторони не вправі цього робити. По-друге, у нього ще є достатньо часу для виконання договору доручення в повному обсязі. По-третє, у Леонідової немає підстав для звернення до суду з позовом про визнання недійсним договору позики, оскільки вона не є стороною в ньому.

Розкрийте особливості фидуціарних правочинів. Охарактеризуйте види недійсних правочинів та підстави їх недійсності.

Ситуаційне завдання № 35.

Єгоров є учасником повного товариства «Повне товариство: Іванов, Петров і компанія» (далі – ПТ), в засновницькому договорі якого встановлено правило про те, що ведення справ ПТ здійснюється Івановим та Петровим. Єгоров, отримавши довіреність лише від Іванова (Петров у цей час був у відраядженні), уклав від імені ПТ договір з фізичною особою – підприємцем Рудаковим. Повернувшись із відраядження, Петров заявив, що ПТ повинно вимагати визнання цього договору недійсним, оскільки для вчинення договору Єгорову потрібна була і його довіреність. При цьому Петров посилався на ч. 2 ст. 207 ЦК України, згідно з якою правочин, який вчиняє юридична особа, підписується особами, уповноваженими на це установчими документами, довіреністю, законом або іншими актами цивільного законодавства.

Дізнавшись про це, Рудаков заявив, що згідно з ч. 1 ст. 122 ЦК України у відносинах з третіми особами ПТ не може посилатися на положення засновницького договору, які обмежують повноваження учасників ПТ щодо права діяти від імені останнього, крім випадків, коли буде доведено, що третя особа у момент вчинення договору знала чи могла знати про відсутність в учасника ПТ права діяти від його імені.

Розкрийте підстави недійсності правочинів.

Ситуаційне завдання № 36.

Скориставшись відсутністю батьків, шістнадцятирічний Назаров за гроші, отримані як заробітна плата, купив у Коваленка бінокль (вартість 150 грн), продав Прокopenку ковзани з черевиками (вартість 200 грн), а магнітолу (з незначними дефектами) поміняв з Вікторовим на велосипед вартістю 1000 грн. Батько Назарова, повернувшись з лікарні і дізнавшись про правочини, вчинені сином без його згоди, звернувся з позовом до суду про визнання їх недійсними. Оскільки Вікторов встиг відремонтувати магнітолу, він звернувся з зустрічною вимогою про відшкодування завданих йому збитків.

Поясніть правові наслідки вчинення правочину неповнолітньою особою за межами її цивільної дієздатності? Чи зміниться рішення, якщо сторонами в договорах, що уклав Назаров, були особи у віці від 14 до 18 років?

Ситуаційне завдання № 37.

Пархоменко, опікун п'ятирічного Сергєєва, уклав від його імені як продавець самотійно та в його інтересах договір купівлі-продажу спортивного тренажера за ціною 1500 грн. Брат покійного батька Сергєєва вважає, що предметом цього договору є цінне майно, і тому договір про його відчуження може укладатися лише з дозволу органу опіки та піклування. Він звернувся до суду з позовом про визнання цього договору недійсним та застосування наслідків недійсності договору.

Опікун Пархоменко вважає, що, по-перше, спортивний тренажер призначений лише для дорослих, і ним п'ятирічна дитина користуватися не може, отже, і не може

бути для неї корисним, а, по-друге, в коштах, отриманих від продажу цього тренажера, була потреба – для придбання дитячого велосипеду та зимового одягу.

Назвіть правові наслідки вчинення правочину без дозволу органу опіки та піклування.

Ситуаційне завдання № 38.

Іванов, який страждав на захворювання бронхіальною астмою і проживав у власному будинку, розташованому поруч з металургійним комбінатом, перед від'їздом на лікування в іншу місцевість доручив Федотову обміняти цей будинок на інший або квартиру меншої площі поблизу моря.

Скориставшись дорученням, Федотов обміняв будинок Іванова на однокімнатну квартиру своєї двоюрідної сестри. Іванов, проживши в квартирі зиму, з'ясував, що вона має істотні недоліки, пов'язані з промерзанням стін, і звернувся з позовом до суду про визнання договору міни недійсним на підставі ст. 230 ЦК України як вчинений під впливом обману. Ним зазначалося, що Федотов і його сестра знали про недоліки квартири.

Які правові наслідки вчинення правочину під впливом обману та правочину, який вчинено у результаті зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною?

Ситуаційне завдання № 39.

Кирилов, погрожуючи зброєю, заволодів шапкою з цінного хутра, що належала Смирнову. Згодом, дізнавшись, що за цим фактом порушено кримінальну справу, Кирилов на квартирі потерпілого передав останньому певну суму грошей нібито за куплену річ. У судовому засіданні Смирнов пояснив, що він дійсно отримав гроші, але значно менші у розмірі, ніж дійсна ціна шапки, і зробив це для того, щоб не мати в майбутньому неприємностей від Кирилова.

Назвіть правові наслідки правочину, вчиненого під впливом насильства.

Ситуаційне завдання № 40.

Шилов, дізнавшись, що проти робітників організації, в якій він працював, порушено кримінальну справу і йому також може загрожувати притягнення до кримінальної відповідальності, за кілька днів до арешту продав мотоцикл, який йому належав, своєму другові Харитонову. Гроші покупець повинен був віддати жінці Шилова пізніше, а мотоцикл було передано тоді ж. Через деякий час Шилова було засуджено до позбавлення волі з конфіскацією майна, яке йому належить на праві приватної власності. Прокурор, вважаючи, що конфіскації підлягає і мотоцикл, заявив позов про визнання правочину купівлі-продажу мотоцикла недійсним, оскільки при продажу мотоциклу Шилов мав за мету уникнути конфіскації.

Охарактеризуйте правові наслідки фіктивного правочину.

Ситуаційне завдання № 41.

Дмитров у вересні зробив обмін з Олійником неізольованої кімнати площею 14 кв. м на його ізольовану однокімнатну квартиру (з доплатою Олійнику). У зв'язку з тим, що нова кімната виявилася сирою, про що Дмитров дізнався лише оселившись у ній, він звернувся до суду з позовом про визнання правочину недійсним. У судовому засіданні Олійник, заперечуючи проти позову, пояснив, що Дмитров неодноразово оглядав кімнату і мав повне уявлення про її стан. Дмитров підтвердив, що він дійсно двічі (у червні та серпні) оглядав квартиру і залишився задоволений нею, але

це було влітку, за сухої погоди, коли неможливо було передбачити, що взимку кімната відсиріє і саме через це виявиться непридатною для проживання.

Назвіть правові наслідки правочинів, вчинених під впливом обману та помилки.

Ситуаційне завдання № 42.

Романова – власниця половини житлового будинку уклала з Володіною договір довічного утримання. Через рік під тиском своєї сестри Романова подала заяву про розірвання договору, мотивуючи це тим, що Володіна неналежним чином виконувала свої обов'язки. Через місяць після цього Романова померла, і її сестра подала позов про визнання договору довічного утримання між Романовою і Володіною недійсним, укладеним під впливом тяжкої для Романової обставини на вкрай не вигідних для останньої умовах.

Суд позов задовольнив. Володіна звернулася до апеляційного суду з проханням скасувати рішення місцевого суду та відмовити у позові, мотивуючи це тим, що, по-перше, такі договори укладаються лише за тяжких обставин, а саме – у разі непрацездатності особи, яка не може самостійно себе утримувати. По-друге, в умовах договору, посвідченого нотаріусом, передбачається місячний розмір матеріального забезпечення, і тому для Романової умови договору не були вкрай не вигідними, а навпаки. Апеляційний суд погодився з доводами Володіної і задовольнив апеляційну скаргу.

Охарактеризуйте правочин, який вчинено під впливом тяжкої обставини та його правові наслідки.

* * *

Тема 10. Представництво в цивільному праві

Ситуаційне завдання № 43.

Акціонерне товариство «Колос» (далі – АТ) звернулось до суду з позовом до агрофірми «Заря» про визнання недійсним договору на поставку мінеральних добрив. В обґрунтування позову було зазначено, що керівник відділу маркетингу, який підписав договір, не мав повноважень діяти від імені АТ. Суд виніс рішення про задоволення позову.

Як юридична особа здійснює свої цивільні права та обов'язки?

Ситуаційне завдання № 44.

Акціонерне товариство (далі – АТ), що виготовляло безалкогольні напої, 15 липня 2010 р. видало Апраскіну довіреність без зазначення строку дії для закупівлі у фермерських господарствах помідорів за ціною 6 грн за 1 кг. Апраскін здійснював закупівлю помідорів до жовтня 2010 р. У серпні 2011 р. Апраскін здійснив закупівлю 10 т помідорів за ціною 5 грн 90 к., але АТ відмовилося прийняти помідори і оплатити їх вартість, мотивуючи свою відмову тим, що, по-перше, на цей час воно вже закупило помідори у інших виробників за значно нижчою ціною, та, по-друге, дія довіреності від 15.07.2010 р. припинилася, оскільки минуло більше одного року з моменту її видачі, а отже Апраскін діяв без повноважень.

Дайте поняття повноваження.

Ситуаційне завдання № 45.

Зловтов 1 лютого 2011 р. видав довіреність Потапенку строком на два місяці на продаж останнім телевізора ціною не менше шести мінімальних заробітних плат.

Довіреність була посвідчена командиром військової частини, де Зотов працював водієм. Оскільки комісійний магазин відмовився прийняти телевізор на комісію, а покупця Потапенко не знайшов, він, не повідомивши свого довірителя, 10 травня того ж року видав довіреність (у порядку передоручення) в простій письмовій формі строком на шість місяців своєму синові. Останній продав телевізор, але за ціною, вдвічі меншою, ніж указана в першій довіреності. Зотов зажадав від Потапенка відповідної доплати або повернення телевізора, на що останній відповів, що всі претензії слід адресувати не йому, а його синові.

Які вимоги до довіреності, що видається в порядку передоручення?

Ситуаційне завдання № 46.

Котлов видав довіреність своїй дружині на отримання грошового вкладу у філії Ощадбанку. Після смерті Котлова його мати як спадкоємиця за законом першої черги подала позов до невістки про витребування в останньої одержаного нею грошового вкладу, оскільки він був внесений на ім'я Котлова ще до реєстрації шлюбу, а тому входить до складу спадщини. Суд задовольнив позов. У апеляційній скарзі відповідачка, не погоджуючись із рішенням суду, вказала на те, що, оскільки її чоловік видав їй довіреність на отримання вкладу без будь-яких обмежень, вона набула право розпоряджатися грошима на свій розсуд і тому витратила їх на поховання чоловіка.

Як співвідносяться такі поняття як «повноваження» і «представництво»?

Ситуаційне завдання № 47.

Єфремов, який працював у товаристві з обмеженою відповідальністю «Спецналадження» (далі – ТОВ), очікуючи направлення в складі бригади в довгострокове відрядження, видав своєму колезі Василенку довіреність на отримання заробітної плати. Оскільки виїзд у відрядження не відбувся, Єфремов попросив Василенка повернути довіреність. У день видачі заробітної плати Єфремов дізнався, що його гроші касир видав по довіреності Василенку. Останній не заперечував цього, але пояснив, що повернути отримані гроші зараз він не може, бо витратив їх на придбання холодильника. Через деякий час Василенко звільнився з роботи за власним бажанням і потрапив до лікарні, що завадило йому повернути гроші Єфремову. Єфремов звернувся з позовом до ТОВ про видачу йому заробітної плати на тій підставі, що наказ про його відрядження не був виданий, а бухгалтерія ТОВ знала або повинна була знати, що відрядження бригади було відкладене, тому касир несправді була видавати його заробітну плату Василенку.

Які підстави та правові наслідки припинення представництва за довіреністю?

Ситуаційне завдання № 48.

75-річна Карпова, не маючи можливості через стан здоров'я займатись підшукуванням покупця на свій будинок і здійсненням його продажу, вирішила видати довіреність на укладення договору купівлі-продажу Шумському.

Через необхідність оформлення довіреності Шумський звернувся до нотаріуса. Нотаріус відмовив у посвідченні довіреності, вказавши, що особа, яку представляють через свій фізичний стан, не може відповідати за свої дії.

Перелічіть види довіреності.

МОДУЛЬ 2. ПРАВО ВЛАСНОСТІ ТА ІНШІ РЕЧОВІ ПРАВА

Тема 11. Право власності: загальні положення. Форми і види права власності

Ситуаційне завдання № 49.

Мешканцю м. Харкова Авілову на праві приватної власності належав будинок, який мав намір придбати у нього за 16 000 грн Гаврющенко, мешканець м. Лозової. 5 травня Авілов і Гаврющенко посвідчили договір купівлі-продажу будинку у нотаріуса, і Гаврющенко передав Авілову 12 000 грн, а решту грошей пообіцяв передати 20 травня, тобто в день переїзду в будинок для проживання.

8 травня у місці розташування будинку в газомережі стався вибух газу, і будинок повністю згорів. Гаврющенко звернувся з позовом про повернення від Авілова сплачених 12 000 грн. У свою чергу, Авілов пред'явив зустрічний позов до Гаврющенка про стягнення 4 000 грн, вважаючи, що власником будинку став останній.

Проаналізуйте ситуацію.

Ситуаційне завдання № 50.

Коваленко придбав у Лазутіна житловий будинок, зруйнував його і побудував новий. Через декілька років він помер, і спадкоємці звернулися до нотаріуса для оформлення права на спадщину. Нотаріус відмовив їм в цьому, посилаючись на неналежне оформлення Коваленком будівництва нового будинку. Спадкоємці оскаржили дії нотаріуса в суді.

Проаналізуйте ситуацію.

Ситуаційне завдання № 51.

У 2011 р. Онуфрієнко продав Кузнецову житловий будинок. У 2013 р. комунальними службами Київського району м. Харкова до Онуфрієнка були пред'явлені позови про стягнення заборгованості з оплати комунальних платежів за газ, електроенергію, опалення, водовідведення, вивезення побутових відходів. Онуфрієнко заперечував проти задоволення позовів, посилаючись на те, що власником будинку з 2011 р. є Кузнецов. Кузнецов також просив суд відмовити в задоволенні позовних вимог, мотивуючи це тим, що будинок у 2012 р. згорів. Розглядаючи справу, суд встановив, що в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно відсутні відомості про знищення будинку, а його власником значиться Онуфрієнко.

Проаналізуйте ситуацію.

Ситуаційне завдання № 52.

Регіональне відділення Фонду державного майна провело аукціон з продажу об'єктів незавершеного будівництва і за його результатами уклало договір купівлі-продажу з товариством з обмеженою відповідальністю «Прометей» (далі – ТОВ). Внаслідок погіршення фінансового стану ТОВ було прийнято рішення відчужити придбаний об'єкт публічному акціонерному товариству «Слобода» (далі – ПАТ). Однак при укладенні договору купівлі-продажу було поставлено під сумнів повноваження ТОВ відчужувати об'єкт незавершеного будівництва як об'єкт нерухомості. ПАТ звернулося з позовом про оскарження дій органу державної реєстрації прав, вказуючи на порушення його прав: у зв'язку з відсутністю документів, що підтверджують його право власності, воно не може взяти в банку кредит під заставу об'єкта незавершеного будівництва, та йому відмовлено у відведенні земельної ділянки.

Одночасно позивач вимагав визнання за собою права власності на об'єкт незавершеного будівництва. Суд задовольнив позовні вимоги.

Чи правильне рішення виніс суд?

* * *

Тема 12. Набуття і припинення права власності

Ситуаційне завдання № 53.

Пивоварову на праві приватної власності належав мікроавтобус. У квітні 2012 р., коли сталася повінь, працівники служби спасіння вилучили в нього мікроавтобус для перевезення людей. Влітку цього ж року йому була перерахована вартість мікроавтобуса на його рахунок у банку. У вересні Пивоваров переконався на власні очі, що його мікроавтобус використовувався районною держадміністрацією, і звернувся до неї з вимогою про його повернення. Держадміністрація відмовила йому в цьому, пояснивши, що мікроавтобус було реквізовано, і Пивоваров тепер не є його власником. Тоді останній звернувся до суду з позовом про повернення йому мікроавтобуса, а також відшкодування збитків із урахуванням раніше перерахованої на його рахунок суми як відшкодування. На думку Пивоварова, мікроавтобус є його власністю, оскільки ніяких встановлених для реквізиції дій райдержадміністрація не провадила.

Проаналізуйте доводи сторін.

Ситуаційне завдання № 54.

Баєв мешкав зі своєю дружиною та дітьми в одноповерховому житловому будинку, який належав йому на праві приватної власності. Будинок розташований неподалік від центра м. Харкова у приватному секторі. У цьому будинку Баєв жив ще з дитинства. Оскільки його батьки та дід з бабою свого часу також проживали в ньому, тому не дивно, що він вважав це місце «родовим гніздом» і дуже дорожив ним, доглядав за старим садочком та вів невелике господарство. Одного дня Баєв несподівано отримав повідомлення, в якому сповіщалося, що Харківською міською радою було прийняте рішення про доцільність заснування на місці, де розташовувався будинок Баєва, парку культури та відпочинку, у зв'язку з чим Баєв, як і всі інші мешканці сусідніх будинків, повинен покинути дане приміщення у відповідний строк. У цьому ж листі зазначалося, що Баєву буде надано у власність аналогічне житло з житловою площею не меншою, ніж він має на теперішній час та з кращими умовами проживання. Для отримання більш детальної інформації щодо цього питання він повинен був з'явитися за вказаною в листі адресою. Пізніше Баєву пояснили, що територіальна громада м. Харкова має намір примусово позбавити як його самого права власності на вказаний житловий будинок, так і всіх інших мешканців сусідніх будинків, і на місці їх теперішнього розташування побудувати парк культури та відпочинку місцевого значення. При цьому Баєву пообіцяли надати у власність квартиру у сучасному високоповерховому житловому будинку, що вже зданий в експлуатацію, з наданням відповідної додаткової грошової суми, яка необхідна для здійснення ремонту нового житлового приміщення. Баєв категорично був з цим не згоден та пояснив, що його будинок є для нього дещо більшим, ніж просто житло, і що він не хоче проживати у високоповерхівці, хоча б і самій новій та високотехнологічній, оскільки він, Баєв, є власником свого житла і відповідно до положень Конституції та ЦК України здійснює своє право власності на свій розсуд та незалежно від волі інших осіб, включаючи державу та органи місцевого самоврядування. Він також наго-

лосив на порушенні територіальною громадою м. Харкова його конституційних прав і свобод та пообіцяв, що буде скажитися у вищі судові інстанції, включаючи Європейський суд з прав людини, не змінить своєї правової позиції та не покине власний житловий будинок, а, навпаки, буде захищати його від незаконного втручання чужих осіб на його територію відповідним чином.

Чи має право територіальна громада міста примусово позбавити Баєва права власності на житловий будинок? Чи правильна позиція Баєва?

Ситуаційне завдання № 55.

Мозоліна отримала у спадщину від свого батька зібрання рідкісних картин художників XVIII ст. Оскільки квартиру батька необхідно було звільнити, Мозоліна перевезла картини до себе на дачу, де вони почали псуватися. Дізнавшись про це, міське управління культури (далі – управління) направило Мозоліній попередження про забезпечення належного утримання картин, які становлять значну художню цінність та є національним культурним надбанням. Мозоліна пояснила, що неспроможна ні фізично, ні матеріально здійснювати ремонт і опалення дачі, а без цього неможливо забезпечити належне зберігання картин. Управління заявило позов про відібрання картин у Мозоліної з виплатою їй визначеної грошової компенсації. Мозоліна проти позову заперечувала, пояснюючи, що картини для неї – пам'ять про батька, який збирав їх усе життя. Вона просила допомогти їй відремонтувати дачу і погоджувалася в обумовлені дні надавати бажаним доступ для огляду зібрання картин.

Розберіть доводи сторін.

* * *

Тема 13. Інші речові права

Ситуаційне завдання № 56.

Власник приватизованої квартири багатоквартирного будинку Федорченко звернувся з позовом до комунального підприємства «Ремонтноексплуатаційне об'єднання» (далі КП – «РЕО») та Приватного акціонерного товариства «Супутник» (далі – ПрАТ) про визнання договору про встановлення сервітуту недійсним, на укладення якого він згоди не давав. Зазначив, що на даху будинку встановлено базову станцію мобільного зв'язку, яка внаслідок шкідливого випромінювання створює загрозу йому та іншим мешканцям. КП «РЕО» вказувало, що рішенням міськвиконкому його визначено уповноваженим балансоутримувачем житлового будинку, а договір про встановлення сервітуту не є способом розпорядження майном і згоди власника квартир будинку на його укладання не вимагається. Крім того, позивач проживає на першому поверсі будинку й не може відчувати негативний вплив випромінювання.

Надайте правову оцінку доводам сторін.

* * *

Тема 14. Захист права власності

Ситуаційне завдання № 57.

У Фірсової було викрадено корову. Через деякий час з'ясувалося, що її купила Назарова, яка мешкає у сусідньому селі. Фірсова подала позов про витребування корови. Під час розгляду справи в суді виявилось, що Назарова дійсно купила корову, яка належала Фірсовій, у невідомого чоловіка, але через деякий час корова захворіла, і Назарова змушена була її забити. Додавши до суми, одержаної від реалізації м'яса, ще 90 грн, Назарова придбала іншу корову.

Які умови пред'явлення віндикаційного позову? Як слід вирішити цю справу?

Ситуаційне завдання № 58.

У судовому засіданні було задоволено позов Івкіна про витребування у Погорелова корови, що належала йому на праві власності. При цьому була встановлена недобросовісність Погорелова, оскільки він хоча і купив цю корову, але знав, що продавець є особою, яка не має права на її відчуження. Івкін просить також стягнути з Погорелова всі доходи, які той отримав від його корови з часу, коли останньому було вручено повістку у справі про повернення корови. У свою чергу, Погорелов вимагав, щоб Івкін відшкодував йому вартість кормів та інших витрат, які були понесені за весь час утримання ним корови.

Поясніть доводи сторін. Який порядок розрахунків при витребуванні майна?

Ситуаційне завдання № 59.

Іванов перед від'їздом у довгострокове відрядження передав на зберігання сусідові Назарову речі, у тому числі і магнітофон. Назаров у відсутність Іванова подарував магнітофон Димову. Повернувшись із відрядження, Іванов пред'явив позов до Димова про повернення магнітофону. В судовому засіданні Димов проти позову про повернення магнітофону заперечував, посилаючись на те, що він не знав і не міг знати про те, що магнітофон не належить Назарову. Суд встановив, що Димов дійсно добросовісний набувач, і залишив позов без задоволення. На думку адвоката, Іванов повинен подати позов про відшкодування збитків до Назарова.

Як слід вирішити цю справу? Яким було б рішення суду, коли б Назаров не подарував магнітофон, а віддав його в рахунок боргу? Яким було б рішення суду, якби Назаров у відсутність Іванова самовільно взяв у користування магнітофон, а потім розпорядився ним: (а) подарував магнітофон Димову; (б) віддав його у рахунок боргу?

Ситуаційне завдання № 60.

Токарєв і Бутенко були співвласниками будинку. Бутенко, який проживав на другому поверсі, збудував веранду, після чого Токарєв звернувся з позовом до суду про її знесення. У позовній заяві він зазначив, що веранда перекриває природне освітлення його кімнати і змушує постійно користуватись електроосвітленням.

Як слід вирішити цю справу? Як має бути вирішений спір щодо збудованої веранди в тому випадку, коли Бутенку на праві власності належить квартира на другому поверсі, а Токарєв є власником квартири, що розташована на першому поверсі? Чи були у Токарєва підстави звернутися до суду з вимогою про заборону будівництва веранди до того, як Бутенко це зробив? Яке рішення повинен винести суд стосовно веранди, якщо Бутенко є власником всього будинку, а Токарєв проживав на першому поверсі на підставі договору найму житла?

Ситуаційне завдання № 61.

У 2006 р. Лишук побудував житловий будинок. Система водостоків його будинку споруджена таким чином, що під час сильних злив дощова вода потрапляє на земельну ділянку сусіда Петрова. Петров неодноразово звертався до Лишука з проханням відвести водостоки від його ділянки, але отримував відмову. В 2012 р. Петров звернувся до суду з позовом щодо порушення його права користування земельною ділянкою.

Які умови пред'явлення негативного позову? Чи підлягає позов Петрова задоволенню?

* * *

Тема 15. Право інтелектуальної власності

Ситуаційне завдання № 62.

Співавтори Величко та Олійник звернулися з позовом до Державної служби інтелектуальної власності України та Міщенко про скасування державної реєстрації авторських прав на ілюстрації до книги, виконані художником Міщенком. На думку позивачів, цією реєстрацією порушено їх авторські права на літературний твір, які підтверджуються належним їм свідоцтвом про авторське право та авторським договором про співавторство. Міщенко позовних вимог не визнав і звернувся із зустрічним позовом про визнання свого співавторства на книгу в частині виконаних ним ілюстрацій до неї.

Що визнається співавторством та які його різновиди? Які об'єкти авторського права створені учасниками спору?

В чому полягає значення державної реєстрації авторських прав на твір?

Ситуаційне завдання № 63.

Редакція газети «Слово» (далі – Редакція) звернулася з позовом до ТОВ «Форум» про стягнення компенсації у розмірі 20 000 грн за порушення майнових авторських прав. У позові зазначалося, що у травні 2012 р. Товариство розмістило на своєму сайті в мережі Інтернет статтю, яка у березні 2012 р. була опублікована в газеті «Слово». Майнові авторські права на цю статтю належать Редакції, адже вона була написана її працівником Глушком. Позивач вважає, що, оскільки права на використання статті відповідачеві не надавались, він своїми діями порушив авторські права Редакції на літературний твір.

Відповідач проти позову заперечував, посилаючись на те, що, по-перше, авторські права на статтю належать її авторові Глушку, тому Редакція не може звертатися до суду за їх захистом, а, по-друге, розміщення матеріалу на сайті у мережі Інтернет не є використанням твору, адже воно не належить ані до відтворення, ані до показу твору, а тому не потребує дозволу суб'єкта авторського права.

Вкажіть підстави виникнення та суб'єктів авторських прав на службові твори. Чи мало місце порушення відповідачем авторських прав на твір? Поясніть, які способи використання твору охоплюються виключним авторським правом?

Ситуаційне завдання № 64.

ТОВ «Лілія» (далі – ТОВ) звернулося з позовом до АТ «Шпаченя» (далі – АТ) про стягнення компенсації за порушення авторського права та заборону розповсюдження каталогу панчішно-шкарпеткових виробів дитячого асортименту.

При розгляді справи з'ясувалося, що на підставі укладеного між АТ і ТОВ договору замовлення працівники ТОВ Кривко та Сідорін виконали роботи з фотографування зразків виробів, підготовки фотографій та фонів каталогу в електронному вигляді, систематизації продукції за артикулами та віковими групами, створення електронної версії каталогу на компакт-диску. Каталог був переданий замовнику – АТ для його остаточного узгодження і затвердження. Після цього АТ розмістило його на своєму електронному сайті з метою реклами продукції, але роботи зі створення каталогу не оплатило.

Представники позивача вважають, що ТОВ як роботодавець має виключні майнові права на службовий твір у вигляді фотографічних зображень та бази даних про продукцію і не передавало їх відповідачеві. Розміщення електронного каталогу в мережі Інтернет відбулося без дозволу ТОВ і тому є порушенням його майнових авторських прав. Проте відповідач стверджує, що каталог не є об'єктом авторського права, оскільки з боку позивача мало місце лише виконання підрядних робіт на замовлення АТ.

Чи мало місце створення об'єктів авторського права на підставі укладеного учасниками спору договору? В чому полягає співвідношення права власності і права інтелектуальної власності? Чи порушені авторські права ТОВ?

МОДУЛЬ 3.

ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО. ОКРЕМІ ВИДИ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Тема 16. Загальні положення про зобов'язання. Цивільно-правовий договір

Ситуаційне завдання № 65.

У травні 2012 року Романюк уклав з банком депозитний договір на суму 50000 грн. строком на шість місяців. У вересні 2012 року, у зв'язку з необхідністю отримати вкладені кошти Романюк письмово звернувся до банку з проханням достроково розірвати договір і повернути суму вкладу з нарахованими відсотками. Проте вклад та відсотки на нього він отримав лише у жовтні 2012 року. Вважаючи, що несвоєчасним поверненням вкладу йому було завдано моральної шкоди, посилаючись на Закон України «Про захист прав споживачів», Романюк у грудні 2012 року звернувся до суду з позовом про стягнення з банку 20000 грн. на відшкодування моральної шкоди.

Чи є підстави для задоволення позовних вимог Романюка? Які підстави виникнення зобов'язань?

* * *

Тема 17. Виконання зобов'язань, відповідальність за їх порушення. Припинення зобов'язань

Ситуаційне завдання № 66.

Пан Паніковський звернувся до суду з позовом до пана Балаганова про стягнення заборгованості за договором позики, укладеним між сторонами 20 березня на суму 100 000 доларів США, що підтверджувалося розпискою про одержання коштів. Строк виконання зобов'язання у розписці не було вказано. 15 квітня пан Паніковський направив пану Балаганову письмову вимогу щодо повернення боргу, проте бо-

ржник у добровільному порядку повернути борг відмовився. Рішенням суду першої інстанції було стягнуто з Балаганова еквівалент 100 000 доларів США з переведенням іноземної валюти в українську за курсом, встановленим Національним банком України на день ухвалення рішення. Балаганов не погодився із таким рішенням суду і подав апеляційну скаргу, оскільки вважав, що суд повинен був стягнути грошову суму еквівалентну 100 000 доларів США за курсом, встановленим Національним банком України станом на день платежу.

В якій валюті має бути виконане грошове зобов'язання? Яке рішення має прийняти апеляційний суд?

Ситуаційне завдання № 67.

АТ «Джеремі» відмовилося від повернення взятого ним банківського кредиту на тій підставі, що помер пан Єрославський, який, будучи генеральним директором товариства, підписав від свого імені зазначений кредитний договір. Згідно з ч.1 ст. 608 ЦК України, зобов'язання припиняється смертю боржника, якщо воно є нерозривно пов'язаним з його особою і у зв'язку з цим не може бути виконане іншою особою. Саме така ситуація, на думку представників АТ, має місце в даному випадку, оскільки новий генеральний директор пан Багатченко не володіє ні авторитетом, ні діловими зв'язками колишнього керівника, а тому не зможе забезпечити виконання товариством своїх зобов'язань щодо повернення кредиту.

Які зобов'язання вважаються такими, що нерозривно пов'язані з особою боржника/кредитора?

Ситуаційне завдання № 68.

ДП Міська лікарня № 1 уклало з ТОВ «Стройком» договір на проведення капітального ремонту головного корпусу, а також на прибудову до нього аптеки за умовою поетапної оплати фактично виконаних робіт. Внаслідок перебоїв з фінансуванням, яке лікарня отримувала з державного бюджету, строки виконання зобов'язань з оплати будівельних робіт неодноразово порушувалися. Деякі строки за домовленістю сторін були подовжені, деякі залишилися без змін.

Після того, як прострочення оплати робіт перевищило шість місяців, підрядник заявив про односторонню відмову від виконання своїх договірних зобов'язань із прибудови аптеки і звернувся до господарського суду з позовом про стягнення з лікарні заборгованості за фактично виконані та прийняті роботи, а також відсотків річних за весь час прострочення їх оплати.

Суд відмовив у задоволенні позову у повному обсязі на тій підставі, що лікарня є державним закладом і не має інших джерел фінансування, крім коштів, що перераховуються з державного бюджету. Крім того, отримання лікарнею грошових коштів не залежить від волі сторін (замовника та підрядника), отже, зобов'язання замовника з оплати робіт припинилося внаслідок неможливості його виконання.

Поясніть, чи правильне рішення ухвалив суд? Які існують види неможливості виконання? Наведіть приклади кожного з цих видів.

Тема 18. Способи забезпечення виконання зобов'язань

Ситуаційне завдання № 69.

Іванов (продавець) і Анісімов (покупець) домовилися про купівлю- продаж житлового будинку. В зв'язку з цим Анісімов передав Іванову 3000 грн. як завдаток, отримавши про це відповідну розписку. Однак через деякий час він відмовився від оформлення договору купівлі-продажу, мотивуючи тим, що усі цінні речі, які він

мав намір продати для виплати за будинок, втрачено під час пожежі, спричиненої ударом блискавки. Інших коштів для купівлі будинку Анісімов не має.

Вважаючи виконання договору неможливим, Анісімов став вимагати від Іванова повернення, сплачених ним, 3000 грн. Коли Іванов йому в цьому відмовив, Анісімов звернувся до юридичної консультації за роз'ясненням його прав.

Чи підлягають вимоги Анісімова задоволенню? Чи зміниться рішення, якщо у розписці не буде слова завдаток? Яким чином завдаток захищає порушені права сторін за договором? Що виділяє завдаток та неустойку серед інших видів забезпечення виконання зобов'язання?

Ситуаційне завдання № 70.

Любимов звернувся до свого приятеля Іванчука з проханням позичити йому 30 000 грн. строком на три місяці. Іванчук погодився позичити гроші, але за умови забезпечення виконання зобов'язання за договором позики заставою цінного майна. 12.02.2013 р. Іванчук передав Любимову під розписку 30 000 грн. у позику зі строком повернення до 12.05.2013 р., а Любимов, у свою чергу, передав Іванчуку комп'ютер вартістю 5 000 грн. та комплект ювелірних прикрас (каблучку та сережки) вартістю 28 000 грн.

У зазначений термін Любимов не зміг розрахуватися з Іванчуком. А коли 23.09.2013 р. Любимов запропонував позичені гроші, Іванчук відмовився їх прийняти, вказавши, що оскільки Любимов своєчасно не повернув борг, то він став власником переданих у забезпечення повернення боргу речей і вже встиг продати їх.

Види застави та законодавство щодо їх регулювання. Назвіть умови договору застави. В якій

формі має укладатися договір застави? Чи може переходити право власності на заставлене майно від заставодавця до заставодержателя при порушенні боржником забезпеченого заставою зобов'язання?

* * *

Тема 19. Договори про передання майна у власність

Ситуаційне завдання № 71.

Ларіонов 20 вересня купив в універмазі костюм і черевики. У присутності продавця він приміряв куплені речі й уважно їх оглядав. Повернувшись додому, Ларіонов знову оглянув костюм і вирішив, що колір і фасон йому не підходять. З цієї причини костюм він не вдягав і через кілька днів звернувся до магазину, вимагаючи прийняти костюм і повернути йому гроші.

Через місяць після придбання черевиків виявилось, що вони мають значні недоліки: неякісно пошиті й різні за кольором.

Універмаг відмовився замінити куплені речі на більш якісні або повернути за них гроші, посилаючись на те, що під час придбання покупець мав можливість добре оглянути товар і, крім того, черевики Ларіонов вже носив. На думку адміністрації, дефекти товару були явні, і покупець не має права вимагати їх заміни, повернути ж гроші неможливо, бо їх вже інкасовано.

Як слід вирішити спір?

Ситуаційне завдання № 72.

Тимощук продав Зубову телевізор за 7000 грн. Покупець заплатив лише 2000 грн, а решту обіцяв сплатити через 3 дні. До остаточного розрахунку телевізор залишався у продавця.

Зубов не приходив за телевізором і не приносив грошей протягом двох тижнів. Тоді Тимощук продав телевізор Тимченку. Після цього з'явився Зубов і пояснив, що хворів і вчасно прийти не зміг.

Тимощук не відмовлявся повернути Зубову сплачені останнім 2000 грн. Однак Зубов вважав, що 2000 грн було залишено ним як завдаток, і тому вимагав, щоб Тимощук повернув йому подвійну суму завдатку, тобто 4000 грн, і крім того, реально виконав укладений між ними договір купівлі-продажу. Оскільки Тимощук відмовився задовольнити вимоги, Зубов звернувся в суд з позовом до Тимощука з вимогою повернути йому 4000 грн і до Тимченка – з вимогою повернути йому телевізор.

Чи обґрунтовані вимоги Зубова? Як слід вирішити спір?

Ситуаційне завдання № 73.

Антіпов придбав в універмазі піаніно із розстроченням платежу на 2 роки. Через півроку після оформлення договору Антіпов звільнився з роботи і виїхав на постійне місце проживання в Росію. Універмаг звернувся до батька боржника з проханням внести за сина несплачену суму грошей або повернути придбане ним піаніно. Батько відмовився задовольнити ці вимоги. Універмаг звернувся з позовом до суду.

Як має бути вирішена справа? Як була б вирішена справа, коли б Антіпов подарував піаніно батькові?

Ситуаційне завдання № 74.

Касатонов і Крутов придбали в магазині по електрообігрівачу вітчизняного виробництва однієї й тієї ж моделі. Через 19 місяців після покупки в квартирі Касатонова відбулася пожежа, вигоріла підлога в одній із кімнат, були попсовані меблі і домашні речі. Причиною пожежі став несправний обігрівач, що мав виробничі дефекти, а саме погану ізоляцію нагрівальних елементів. Касатонов вирішив звернутися з позовом про відшкодування спричиненої йому шкоди, але виявилось, що магазин, де був придбаний обігрівач, ліквідований.

Як має бути вирішена справа? Чи підлягає завдана Касатонову шкода відшкодуванню?

* * *

Тема 20. Договори на передання майна у користування

Ситуаційне завдання № 75.

ТОВ «Єнакіївське річкове пароплавство» (далі – ТОВ) уклало договір оренди з ПАТ «Чисте повітря», згідно з яким останнє зобов'язалося наступного дня після укладення договору передати ТОВ в користування на строк 6 місяців за плату в розмірі 20 000 грн. на місяць кондиціонер промисловий потужністю не менш чим 2000 куб. м. повітря на годину, виробництва Японії, що був у користуванні не більш одного року. За несвоєчасне передання предмету оренди договором була встановлена неустойка в розмірі 10 000 грн. Кондиціонер ПАТ «Чисте повітря» вчасно не передало і ТОВ звернулося до суду з вимогою до ПАТ «Чисте повітря» про передачу обумовленого договором кондиціонера, відшкодування збитків за прострочення та стягнення неустойки.

Що може бути предметом договору найму? Яке рішення має прийняти суд?

Ситуаційне завдання № 76.

Урвант передав Погребняку в найом телевізор вартістю 4 800 грн. строком на один рік. Сторони домовилися, що плата за весь строк користування телевізором складатиме $\frac{1}{4}$ від його вартості. Погребняк прийняв телевізор від Урванта на квартирі останнього та за браком часу не встиг його оглянути. Наступного дня Погребняк відбув у відрядження за кордон строком на 4 місяці. Повернувшись, він з'ясував, що зображення телевізора має неприємний зелений відтінок. Погребняк звернувся до ремонтної майстерні, і через тиждень телевізор було відремонтовано. З'ясувати, коли виникла поломка, під час ремонту не вдалося. Ремонт коштував наймачеві 500 грн.

Через п'ять місяців після укладення договору Погребняк отримав листа від Урванта, в якому той сповіщав про свою відмову від договору найму у зв'язку з неоплатою за користування річчю. Наймодавець вимагав повернення телевізора та сплати 500 грн. за користування ним. Погребняк же вважає, що, по-перше, чотири місяці він не мав можливості користуватися річчю у зв'язку з відрядженням за наказом керівництва; по-друге, один тиждень телевізор погано показував, через що наймач не міг ним користуватися повною мірою; по-третє, договором не встановлено період оплати за користування річчю. Отже, оплата може бути здійснена тільки після закінчення строку договору за винятком часу, коли наймач не мав можливості користуватися річчю (чотири місяці та один тиждень). Крім того, він вимагав від Урванта відшкодування оплаченої вартості ремонту в сумі 100 грн.

Назвіть підстави для зменшення орендної плати та звільнення від орендної плати. Проаналізуйте доводи сторін і вирішіть спір.

Ситуаційне завдання № 77.

Потапенко взяв у прокат у ТОВ «Музичний світ» піаніно строком на один рік. У зв'язку з від'їздом у тримісячне відрядження Потапенко передав піаніно в тимчасове користування своєму сусідові Шведу з умовою, що той буде користуватися інструментом протягом перебування Потапенка у відрядженні та сплатить останньому за користування суму, що дорівнює сумі плати за прокат, яку має сплатити Потапенко за той же строк. Швед поставив піаніно біля батареї центрального опалення, і незабаром в інструменті виникли дві тріщини. Після закінчення строку договору Потапенко повернув піаніно наймачеві, але інструмент не прийняли і запропонували Потапенку відремонтувати його. Потапенко відмовився виконати цю вимогу, оскільки у псуванні піаніно винен Швед, а не він.

Назвіть наслідки погіршення речі, переданої у найм. Яки ви знаєте особливості договору прокату? Вирішіть справу.

* * *

Тема 21. Договір найму (оренди. житла)

Ситуаційне завдання № 78.

Бондарчук і Федорець уклали 01.01.2012 року договір найму житла строком на один рік. Свого часу Бондарчук не попередив наймача про відмову від укладання договору на новий строк, а Федорець 01.01.2013 року не звільнив помешкання. Бондарчук 01.03.2013 року продав це житло своєму приятелю Нестерову, який

01.06.2013 року подав позов до суду про розірвання договору найму і виселення Федорця на підставі невнесення наймачем плати за житло з 01.01.2013 року. Федорець пред'явив зустрічні вимоги про переведення на нього прав та обов'язків покупця згідно ст. 822 ЦК України.

Яке рішення повинен винести суд?

Ситуаційне завдання № 79.

Сидоров (наймодавець) уклав договір найму житла з комерційним банком «АВЕК» (наймачем) строком на п'ять років. Останній передав це житло в користування своєму працівникові Смирнову. Через деякий час Смирнов за згодою банку вселив у житло свою дружину та її сина від першого шлюбу. Минуло три роки і Сидоров звернувся з позовом до комерційного банку «АВЕК» і до Смирнова про розірвання договору найму житла і відшкодування збитків у зв'язку з тим, що Смирнов та члени його сім'ї псують житло, власником якого він є. При розгляді справи Сидоров заявив, що на вселення Смирнова та членів його сім'ї комерційний банк «АВЕК» повинен був отримати його згоду.

Яке рішення має винести суд?

Ситуаційне завдання № 80.

Федорчук (наймодавець) і Новіков (наймач) уклали договір найму житла, предметом якого був житловий будинок. З часом Новіков за згодою Федорчука переобладнав та реконструював житловий будинок і частину його став використовувати як офіс приватного нотаріуса.

Чи правомірні дії Новікова? Який існує порядок переведення житлових будинків у нежитлові?

* * *

Тема 22. Договори про виконання робіт

Ситуаційне завдання № 81.

Маковецький домовився зі своїм сусідом – радіотехніком Івановим, що той у вільний від роботи час збере для нього магнітофон. Придбання необхідних матеріалів Іванов взяв на себе. Було вирішено, що Маковецький сплатить Іванову 500 грн. Розпочавши роботу, Іванов не зміг самостійно розробити нову схему магнітофону, у зв'язку з чим домовився з інженером Бесєдіним про розробку такої схеми за 150 грн, передавши йому завдаток у сумі 50 грн. Крім того, деякі деталі Іванов не зміг придбати і виготовив їх сам. Іванов заявив Маковецькому, що останній повинен тепер сплатити не 500, а 800 грн. Маковецький ж відповів, що уклавши договір, Іванов взявся виконувати роботу на свій ризик, тому додаткові витрати мають бути віднесені на його рахунок. Іванов же стверджував, що обумовлена ними сума при укладанні договору була лише приблизною і, якщо Маковецький не може сплатити її, договір має бути розірвано, а Маковецький повинен йому відшкодувати понесені витрати в сумі 250 грн (50 грн – завдаток і 200 грн – за деталі).

Як слід вирішити справу?

Ситуаційне завдання № 82.

Іноземна фірма «Пніна» підписала з ТОВ «Консоль» договір, відповідно до якого товариство зобов'язувалося кожного кварталу надавати фірмі інформацію щодо маркетингового дослідження ринку молочної продукції м. Харкова. Інформація повин-

на була надаватися на електронному носії – електронною поштою. Як тільки почали надходити гроші на рахунок товариства, у податкової інспекції виникло питання про правову природу укладеного договору. Податкова інспекція вважала, що в даному разі товариство одержує винагороду за послуги, а товариство стверджувало, що воно з фірмою уклало договір підряду.

Податкова інспекція звернулася за консультацією до юриста.

Яке роз'яснення має бути надано? Визначить критерії відмежування робіт та послуг.

* * *

Тема 24. Договори на надання юридичних послуг

Ситуаційне завдання № 83.

ТОВ «Молоко» (надалі – ТОВ) уклало договір комісії на реалізацію дитячих молочних продуктів, що належали ПАТ «Деснянське молоко» (далі – ПАТ). Відповідно до укладеного договору ТОВ як комісіонер брало на себе обов'язок щодо реалізації молочної продукції комітента споживачам, отримуючи за це винагороду в розмірі 10% від вартості реалізованої продукції.

У липні цього ж року через аварію системи енергопостачання і у зв'язку з цим простою протягом тривалого часу холодильних агрегатів ТОВ молочна продукція ПАТ втратила споживчі властивості. ПАТ звернулося з вимогами до ТОВ про відшкодування вартості молочної продукції, що стала не придатною для реалізації, на суму 16000 грн.

Оцініть законність і обґрунтованість вимог комітента. Яке юридичне значення має та обставина, що молочна продукція втратила споживчі властивості внаслідок аварії системи енергопостачання?

Ситуаційне завдання № 84.

Акціонер АТ «Троянда» Іванов передав за договором управління майном 10.02.2012 р. строком на 6 місяців ТОВ «Надія» акції, що йому належали в АТ «Троянда». ТОВ «Надія» зобов'язалося управляти акціями, а також 1-го числа кожного місяця інформувати телефоном Іванова про стан справ. У травні Іванов відбув у туристичну подорож на 5 місяців.

15.08.2012 р. директору ТОВ «Надія» стало відомо, що акції АТ «Троянда» знецінюються, і він прийняв рішення передати акції брокеру Петрову для реалізації їх на біржі. Наступного ж дня акції було продано за 90% їх номінальної вартості.

Повернувшись, Іванов не схвалив дій управителя, не визнав Петрова заступником управителя і звернувся до суду з вимогою про відшкодування завданих йому збитків.

У судовому засіданні директор ТОВ «Надія» зауважив, що оскільки Іванов не міг повернутися додому для видачі дозволу на реалізацію акцій, а ТОВ «Надія» не могло самостійно реалізувати акції, не мало на це відповідної ліцензії, воно було вимушене звернутися за допомогою до брокера. Враховуючи це, Іванов повинен прийняти належне виконання зобов'язання за договором і виплатити винагороду брокерові Петрову, а також сплатити ТОВ «Надія» суму, передбачену договором управління майном.

Вирішіть справу.

Тема 25. Договори на надання фактичних послуг

Ситуаційне завдання № 85.

Громадянка Петренко придбала квиток у купейний вагон потягу Харків – Ужгород. У вагоні вона з'ясувала, що її місце зайнято іншим пасажиром, який мав квиток на це ж місце. Петренко попросила провідника звільнити її місце або надати інше. У зв'язку з відсутністю вільних місць у цьому вагоні пасажирці було запропоновано зайняти місце в плацкартному вагоні або доплатити різницю вартості квитка і перейти до вагону СВ. Петренко зайняла місце у вагоні СВ, а доплатити різницю у вартості квитків відмовилася, пославшись на те, що у видачі двох квитків на одне і теж місце винна залізниця.

Вирішіть спір.

Ситуаційне завдання № 86.

В березні 2011 року громадянин Попов звернувся в суд з позовом до кооперативної автостоянки «Радуга» про стягнення вартості втраченого автомобіля. Позивач зазначав, що 8 січня 1991 року він є членом названого кооперативу, з яким уклав договір зберігання автомобіля Volvo S40, що належить йому на праві власності, 7 жовтня 2010 року, він поставив на закріплене за ним місце, автомобіль, який був придбаний 20 вересня 2010 року за 480 тис. гривень. 8 жовтня авто було викрадено. Добровільно відповідач вартість автомобіля відшкодувати відмовився. Тому Попов задовольнити його вимоги та стягнути вартість автомобіля, а також відшкодувати моральну шкоду у розмірі 25 тис. гривень.

Які роз'яснення повинен надати сторонам суд?

Ситуаційне завдання № 87.

3 березня 2011 року ТОВ «Фермер» передало до ТОВ «Миргород» 298 тон кукурудзи для зберігання на товарному складі. Строк дії договору було встановлено 18 місяців. Після закінчення строку зберігання, товарний склад відмовився повернути здане йому зерно кукурудзи. Тоді ТОВ «Фермер» звернулось до Господарського суду з вимогою про повернення переданого товару. В процесі судового розгляду, було встановлено, що товарний склад не може повернути кукурудзу тому, що вона фактично знищена. Оскільки договір підтверджувався тільки видачею приймальної квитанції, то відповідач вважав, що договір не був укладений, тому що не було складання одного акту, підписаного сторонами.

Позивач в процесі розгляду справи, змінив позовні вимоги і прохав стягнути з відповідача, вартість втраченого зерна в сумі 358 тис. гривень, мотивуючи це тим, що об'єкт зберігання втрачено, а в такому випадку відшкодуванню підлягають збитки.

Розгляньте доводи сторін.

Ситуаційне завдання № 88.

Петренко, уклав договір зберігання валізи в автоматичній камері схову вокзалу, при цьому він набрав шифр, цифри якого відповідали даті його народження. При відкритті камери, виявилось, що його валіза була викрадена. Петренко звернувся до адміністрації вокзалу з заявою про крадіжку валізи з камери схову. Адміністрація вокзалу надала відповідь, що відповідно до чинного законодавства не зобов'язана відшкодувати вартість викрадених речей із автоматичної камери схову у разі

справності замикаючого пристрою. На їх думку, Петренко сам порушив правила користування, тому що використав, як шифр цифри, що відповідали даті народження, а тому створив сприятливу ситуацію для відкриття камери, шляхом підбору цифр шифру.

Чи має Петренко право на задоволення своїх вимог? Чи правомірні висновки адміністрації вокзалу?

* * *

Тема 26. Зобов'язання з надання фінансових послуг. Страхування

Ситуаційне завдання № 89.

Камський, рухаючись на належному йому автомобілі Subaru, порушивши правила дорожнього руху, допустив зіткнення з автомобілем Audi під управлінням Рябцева, в результаті чого автомобілю Audi була заподіяна значна майнова шкода. Автомобіль Audi був застрахований на випадок ДТП у страховій компанії «Страховий захист», яка виплатила Рябцеву страхове відшкодування. Після виплати страхового відшкодування страхова компанія «Страховий захист» звернулася до суду з позовом про стягнення із Камського, який визнаний винним у вчиненні ДТП і який, який не застрахував свою цивільно-правову відповідальність, компенсації витрат у порядку регресу. Судом позов страхової компанії був задоволений у повному обсязі.

Чи правильне рішення ухвалено судом? Хто повинен відповідати за позовом страхової компанії? Проведіть порівняльний аналіз та відмежування регресу та суброгації.

Ситуаційне завдання № 90.

Дмитрова у липні 2011 року уклала з Приватбанком кредитний договір про надання кредитних коштів в сумі 100000 грн. на придбання легкового автомобіля. Тоді ж було укладено й договір особистого страхування строком на п'ять років. Умовами договору страхування передбачено, що страховик зобов'язався у разі настання страхового випадку своєчасно здійснити страхову виплату особі, призначеній для одержання страхової виплати (вигодонабувачеві), яким вказаний Приватбанк.

У червні 2012 року Дмитрова померла. До страховика звернувся син померлої Козін із заявою про здійснення страхової виплати, вказавши, що він як єдиний спадкоємець своєї матері має право на отримання страхової виплати. Страховик відмовив йому, посилаючись на те, що в даному разі страхова виплата не включається до спадкової маси і він не має права на одержання страхової виплати. Козін звернувся до суду з позовом про примусове стягнення з страховика страхової виплати.

Хто наділений правом на одержання страхових виплат? Освітїть види та місце третіх осіб у страхових відносинах. Яким чином визначається розмір страхових виплат за особистим страхуванням?

Ситуаційне завдання № 91.

Банк «Аграрний» строком на один рік видав сільськогосподарському кооперативу «Весна» кредит у сумі 150 000 грн. для закупівлі посівного матеріалу соняшнику. Повернення коштів забезпечувалося договором поруки між банком «Аграрний» і повним товариством «Зоря». Разом з тим, на час отримання кредитних коштів на свій рахунок керівництво сільськогосподарського кооперативу «Весна» вирішило засіяти вільні землі яровою пшеницею, оскільки вважало це вигіднішим з урахуванням стану посівних площ. Дізнавшись про зміну цільового призначення витрачання

кредитних коштів, банк «Аграрний» звернувся з вимогою про дострокове погашення кредиту до поручителя.

Чи правомірні дії банку? Чи придбає поручитель права вимоги до сільськогосподарського кооперативу «Весна» в разі, якщо добровільно сплатить суму кредиту за вказаних обставин?

* * *

Тема 27. Договори у сфері інтелектуальної власності. Комерційна концесія

Ситуаційне завдання № 92.

Автор літературного твору «Ідеальний бізнес» Олефір звернувся до ТОВ «Видавництво «Парус» (далі – Видавництво) з метою тиражування книги. Видавництво запропонувало проект видавничого договору, відповідно до якого воно отримує виключні права на видання твору протягом трьох років, за що сплачує автору гонорар у розмірі 10 000 грн. З метою з'ясування правових наслідків укладення такого договору автор звернувся до юриста за консультацією. Юрист пояснив, що в цьому випадку йдеться про видачу виключної ліцензії за ліцензійним договором, а тому відповідно до ст. 1109 ЦК України у договорі має бути встановлено максимальний тираж твору, оскільки винагорода за використання твору визначається у вигляді фіксованої грошової суми. Коли Олефір довів це до відома Видавництва, воно не погодилося з наведеними аргументами і відмовилося зазначати максимальний тираж твору в договорі. Свою позицію Видавництво обґрунтовувало тим, що пропонує укласти не ліцензійний, а видавничий договір, який ЦК України не передбачений, а тому обмеження обсягу тиражування твору не є обов'язковою.

Проаналізуйте доводи сторін. Які наслідки укладення такого видавничого договору?

Ситуаційне завдання № 93.

Пилипенко отримав свідоцтво на торговельну марку «Морозко» для класу товарів – морозиво. Оскільки він не був зареєстрований як суб'єкт підприємницької діяльності, то вирішив реалізувати своє право на торговельну марку шляхом видачі ліцензії зацікавленій особі. ТОВ «Оksamит», займаючись виробництвом і реалізацією морозива, вирішило не гаяти часу на реєстрацію своєї торговельної марки і уклало ліцензійний договір з Пилипенком.

Потім з'ясувалося, що позначення «Морозко» для морозива використовує також ПАТ «Основа». Ліцензіат ТОВ «Оksamит» звернулося з вимогою до ПАТ «Основа» про припинення порушення своїх прав. Однак ПАТ «Основа» повідомило, що воно і в подальшому буде використовувати дане позначення, а свою позицію аргументувало тим, що:

а) даний ліцензійний договір не є чинним для третіх осіб, оскільки він не зареєстрований в Державній службі інтелектуальної власності, у зв'язку з чим ніхто не знає про його існування;

б) ліцензійний договір не є укладеним, бо відсутня умова про те, що якість товарів, виготовлених за ліцензійним договором, не буде нижчою якості товарів володільця свідоцтва і що останній здійснюватиме контроль за виконанням цієї умови;

в) оскільки в договорі не зазначено вид ліцензії, вона вважається невиключною, тому при використанні позначення іншими особами права невиключного ліцензіата не порушуються.

Проаналізуйте аргументи ПАТ «Основа». Чи може ліцензіат ТОВ «Оксамит» забороняти ПАТ «Основа» використовувати торговельну марку «Морозко»?

* * *

Тема 28. Договори про спільну діяльність

Ситуаційне завдання № 94.

НДІ «Гідропроект» уклав з ТОВ «Канкан» договір про спільну діяльність. Відповідно до цього договору НДІ передав як внесок право користування офісними приміщеннями площею 1 000 м², а ТОВ зробило внесок у формі «інтелектуальної власності», зобов'язуючись при цьому компенсувати всі витрати інституту по експлуатації приміщень.

Метою спільної діяльності було створення цеху по виробництву і монтажу фонтанних установок. Після закінчення року з моменту укладення договору НДІ «Гідропроект» було приватизовано. Перед викупом будинку, в якому знаходилося спірне приміщення, була досягнута домовленість з Фондом комунального майна м. Одеси про пред'явлення останнім до ТОВ «Канкан» позову про виселення.

При розгляді справи в суді ТОВ «Канкан» посилалося на те, що договір про спільну діяльність не є договором оренди, укладення якого стосовно спірного приміщення в той період НДІ «Гідропроект» було заборонено.

Як слід вирішити справу?

Ситуаційне завдання № 95.

У договорі між громадською організацією «Молодіжний центр «Сатир» і ТОВ «КВАНТ» передбачалося, що громадська організація «Сатир» передає ТОВ «КВАНТ» копіювальний апарат у власність, а ТОВ «КВАНТ», у свою чергу, зобов'язується тричі на тиждень протягом 5 років допускати громадську організацію «Молодіжний центр «Сатир» до користування зазначеним майном, забезпечуючи його зберігання і належний технічний стан. Після шести місяців бездоганної роботи копіювальний апарат внаслідок аварії у системі парового опалення було пошкоджено. Виникло питання про наслідки загибелі зазначеного майна і про долю укладеного договору. ТОВ «КВАНТ» наполягало на тому, щоб громадська організація

«Молодіжний центр «Сатир» надала йому в користування інший копіювальний апарат на тих же умовах, що й у договорі про спільну діяльність. «Молодіжний центр «Сатир» відмовився надати в користування аналогічне майно чи відшкодувати збитки ТОВ «КВАНТ», вважаючи, що саме власник копіювального апарата повинен нести ризик його випадкової загибелі чи псування.

Вирішіть справу. Чи зміниться рішення, якщо підписаний сторонами договір буде названо угодою про співробітництво.

МОДУЛЬ 4.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ОДНОСТОРОННІХ ДІЙ ТА ІНШІ ПОЗАДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ. СПАДКУВАННЯ

Тема 31. Окремі види зобов'язань щодо відшкодування шкоди

Ситуаційне завдання № 96.

Волохов, перебуваючи в нетверезому стані, у приміщенні належного ТОВ «Відпочинок» ресторану розбив умивальник вартістю 2000 грн. Адміністратор запропонував йому і його приятелям сплатити вартість умивальника, але вони відмовилися. У цей час до ресторану зайшов дружинник Анісімов і став вимагати від них додержання порядку та сплати завданої шкоди. У відповідь на це Волохов з приятелями побили дружинника, завдавши йому тяжкі тілесні ушкодження, через що Анісімов втратив працездатність та позбавився заробітку за місцем роботи. Волохова було притягнуто до кримінальної відповідальності. Під час досудового розслідування Анісімов пред'явив позов до Волохова про відшкодування шкоди в розмірі неотриманого за час лікування заробітку та вартості пошкодження його власних речей. Слідчий визнав, що Анісімов одержав пошкодження здоров'я під час виконання своїх обов'язків як дружинник і на підставі ст. 1162 ЦК України притягнув ТОВ «Відпочинок» як цивільного відповідача.

Визначте суб'єктний склад та зміст зобов'язань, які виникли.

Ситуаційне завдання № 97.

Горін їздив містом на мотоциклі, не маючи прав на його управління, і був затриманий інспектором ДАІ. До з'ясування обставин справи мотоцикл було поставлено на стоянку перед відділом міліції, звідки його вкрали. Горін звернувся до райвідділу внутрішніх справ з позовом про відшкодування завданої йому шкоди.

Як слід вирішити справу?

Ситуаційне завдання № 98.

Громадянка Федорова вироком суду була визнана винною у вбивстві старої матері і засуджена до 10 років позбавлення волі. Через три роки за результатом перегляду вироку за нововиявленими обставинами засуджену було виправдано за відсутності у її діях складу злочину. Опинившись на волі, Федорова звернулася до юриста за консультацією: хто, в якому порядку і в якому обсязі повинен відшкодувати завдану їй шкоду. Завдану їй шкоду, зокрема, становлять: втрата заробітку за період позбавлення волі, втрата майна, яке залишалося в квартирі під час її відсутності. Крім того, під час відбуття покарання потерпіла захворіла на невиліковну хворобу дихальних шляхів. При цьому Федорова повідомила, що кримінальна справа розслідувалася слідчим органом внутрішніх справ, нагляд за ходом слідства здійснювала прокуратура, а винною її визнав суд.

Надайте обґрунтовану відповідь.

* * *

Тема 33. Загальні положення про спадкування

Ситуаційне завдання № 99.

Матвієнко, який постійно мешкав у м. Полтаві, поїхав 5 лютого 2012 р. у відрядження до м. Белгород, де через добу помер у готелі. На спадщину (дім, земельну ділянку, іменні акції, вклад у банку, предмети звичайної домашньої обстановки та вжитку, особисті речі) заявили свої права сестра Матвієнка, його дружина та племінник. Сестра померлого останні три роки мешкала із Матвієнком в його будинку і вела з останнім спільне господарство. Вона вважає себе єдиним спадкоємцем, оскільки дружина Матвієнка з 2007 р. проживала окремо від чоловіка і поділила з ним

майно, хоча розірвання шлюбу не оформила, а племінник не може вимагати частки в спадщині, бо є спадкоємцем другої черги.

Визначте коло спадкоємців і порядок спадкування окремих об'єктів.

Ситуаційне завдання № 100.

В автокатастрофі загинуло подружжя Опанасенків, яке мешкало в м. Одесі. Чоловік пережив дружину на дві доби. Згідно з нотаріальним описом їх майна спадщина складалася з: автомобіля, який подружжя придбало за кілька місяців до загибелі і зареєструвало на ім'я дружини (дружина заповіла його чоловікові); квартири у м. Одесі та будинку у м. Чернівцях, а також речей домашньої обстановки та вжитку. Батьки подружжя, син дружини та тітка чоловіка (пенсіонерка) звернулися до нотаріуса з проханням пояснити: на яке майно у спадщині вони мають право як спадкоємці?

Визначте коло спадкоємців у випадку, якщо чоловік помер би пізніше дружини на дві години тієї ж доби?

Ситуаційне завдання № 101.

Гаврилов звернувся до нотаріуса із заявою, в якій просив усунути його дочку та онуку від права на спадкування належного йому майна. До таких дій його спонукала відмова дочки в наданні йому догляду та допомоги й інші її неправомірні дії по відношенню до нього. Нотаріус порадив Гаврилову подати позов про усунення від права на спадкування до суду.

Які особи не мають права на спадкування?

ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА МЕТОДИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни «Цивільне право України». Ч. 1 / уклад.: В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. І. Крат та ін. – Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. – 169 с.
2. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни "Цивільне право України" Ч. 2 / уклад. В. І. Борисова [та ін.]. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2007. – 99 с.
3. Правоведение: Сборник задач и упражнений / Отв. ред. В.А. Васенков. – 4 – е изд., перераб. и доп. – М., 2011. – 120 с.
4. Токарєва В. І. Цивільне право України. Практикум : навч. посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2007 – 408 с.
5. Цивільне право: практикум. – 2-ге вид. / Відп. ред. Р. А. Майданик, Н. С. Кузнецова, О. В. Дзера. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2009. – 752 с.